

KOLMAS PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2021

Lk 9:57–62 (Hs 33:30–33; Hb 12:1–6)

57 Ja kui nad olid teel minemas, ütles keegi Jeesusele: «Ma tahan Sulle järgneda, kuhu Sa iganes lähleksid.»

58 Ja Jeesus ütles talle: «Rebastel on urud ja taeva lindudel pesad, aga Inimese Pojal ei ole, kuhu Ta oma pea võiks panna.»

59 Teisele ütles Ta: «Järgne mulle!» Aga see ütles: «Luba mul enne minna matma oma isa!»

60 Ent Tema ütles talle: «Lase surnuil matta oma surnuid, aga sina mine ja kuuluta Jumala riiki!»

61 Aga ka üks teine ütles: «Issand, ma tahan Sulle järgneda, kuid luba mul enne jätta hüvasti nendega, kes mul kodus on!»

62 Aga Jeesus ütles: «Ükski, kes on pannud käe adra külge ja siis vaatab tagasi, ei kõlba Jumala riigile!»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on kolmanda evangeeliumi autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiokias paganlike vanemate lapsena¹. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli, jäädes Pauluse juure ka tema vangipõlvepäevil.

Luuka evangeeliumi 21. peatükk toob ära Jeesuse ettekuulutuse Jeruusalemma hävitamise kohta, kuid ei maini selle ettekuulutuse täitumist, seega on tõenäoline, et evangeelium on kirjutatud enne aastat 70. Ning kuna evangeeliumi järg, Apostlite tegude raamat, lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, tundub üsna tõenäoline, et evangeelium on valminud hiljemalt 60. aastate esimesel poolel.

Olles ise endine paganausuline, väljendab Luukas oma evangeeliumis kindlat veendumust Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest: see ei ole mõeldud mitte ainult juutidele, vaid kõigile rahvastele: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama meelearandust pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.» (Lk 24:46j)

¹ Seda, et tegemist oli sünni poolest paganaga, võib järeldada apostel Pauluse sõnadest Kirjas koloslastele, kus apostel nimetab ainsaiks ümberlõigatute hulgast tema juurde jäänud kaastöölisteks Aristarhost ja Markust, andes seejärel edasi tervitused ka «armsalt arstilt Luukaselt» (vt Kl 4:10–14).

Luuka evangeelium (nagu ka Apostlite tegude raamat) algab sissejuhatusena, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse «üliaulist Teofilost²», samuti kirjeldab Luukas sissejuhatuses nii oma töömeetodit kui eesmärki: «Juba mitmed on võtnud kätte koostada jutustus neist asjust, mis meie seas on aset leidnud, nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud sõna sulasteks. Seepärast on mullegi tundunud õige, pärast kõigega algusest peale täpset tutvumist, kirjutada sinu jaoks, üliauline Teofilos, järgemööda kõik üles, et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväärset.» (Lk 1:1–4)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes sellisena kehastab õigupoolest kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Seda tasub ka evangeeliumi paremaks mõistmiseks pidevalt mees pidada, iseäranis kahest aspektist. Esiteks juba mainitud universaalsus: kristlik rõõmusõnum on mõeldud (ja möödapääsmatult vajalik) kõigile rahvastele. Ning teiseks: kuna autori eesmärgiks ei ole mitte rahuldada lugejate uudishimu, vaid neid usuliselt veenda, on ta ajaloolisele tõepärasusele piinliku täpsusega truuks jääda püüdes³ oma teose üles ehitanud viisil, mis toob esile kristluse olulisimad õpetuslikud ja usutunnistuslikud tõesed. Parimal viisil väljendavad seda taotlust ehk Emmause jüngrite loos öeldud sõnad: «Ja hakates peale Moosese ja Prohvetitest, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 23:27)

Keelelisi märkuseid

Jeesusele – originaalis puudub siin Jeesuse nimi.

Ma tahan Sulle järgneda – ἀκολουθήσω σοι – originaalis kasutatakse siin tuleviku ajavormi, mis sagedasti tähistab midagi, mis tulevikus kindlasti aset leiab. Sõna ἀκολουθέω tähendab «[kellegi] järel käima», «[kedagi] saatma», «[kellegi] järgijaks saama/hakkama».

Läheksid – ἀπέρχη – originaalis on tegemist oleviku tingiva kõneviisiga.⁴

Jeesus – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

² Nimi Θεόφιλος tähendab «Jumala sõber».

³ Vt nt Lk 3:1j.

⁴ Selle ja eelneva verbi ajavormide erinevus võib viidata kõneleja soovile lükata Jeesuse järgimine teatavasse ebamäärasesse tulevikku.

Rebastel – αἱ ἀλώπεκες – sõna ἀλώπηξ – «rebane» – kasutatakse Uues Testamendis ainult kolm korda: Mt 8:20; Lk 9:58 ja Lk 13:32 – viimatinimetatud kohas salakavalust või riuklikkust tähistava metafoorina: «Aga Tema ütles neile: «Minge ja ütelge sellele rebasele...»»⁵

Urud – φωλεὺς – sõna φωλεός tähistab nii urgut (loomade elupaigana), peiduurgast kui ka varitsuspaika.

Võiks panna – κλίνη – sõna κλίνω tähendab eeskätt «nõjatama/nõjatuma», siit tulenevalt ka «[puhkamiseks maha] heitma».

Järgne – ἀκολουθεί – originaalis kasutatud oleviku ajavorm viitab enamasti hetkel aset leidvale ja jätkuvale tegevusele.

Mine ja kuuluta – ἀπελθὼν διάγγελλε – õigupoolest: «minnes kuuluta».⁶

Ma tahan Sulle järgneda – ἀκολουθήσω σοι – originaalis kasutatakse taas tuleviku ajavormi: «Ma järgnen Sulle [kindlasti, aga...]

Jätta hüvasti – μοι ἀποτάξασθαι – sõna ἀποτάσσω – «hüvasti jätma» – üheks tähendusvarjungi on asjade kordaseadmine, n-ö lahtiste otste ära korraldamine.

Ja siis vaatab tagasi – καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω – originaalis kasutatud oleviku ajavorm nõuab pisut teistsugust tõlget, näiteks: «ja vaatab jätkuvalt tagasi/seljataha».⁷

Sisuline analüüs

Üheksas peatükk jagab Luuka evangeeliumi kaheks: evangeeliumi esimese poole moodustavad Jeesuse sünnilood ja Tema tegevus Galileas, teise poole teekond Jeruusalemma, Jeesuse kannatused, surm ja ülestõusmine.

Peatükk algab apostlite «ametikirjeldusega» (Lk 9:1–6), selle kõrghetkedeks on viie tuhande mehe toitmine (Lk 9:10–17), Jeesuse tunnistamine Messiaks Peetruse suu läbi (Lk 9:18–20), ettekuulutused sellest, et Inimese Poeg peab kannatama ja surema (Lk 9:21–27 ja Lk 9:44j) ning Jeesuse kirkastamine muutmismäel (Lk 9:28–36).

⁵ Sellest tulenevalt ei pruugi Jeesuse sõnavalik olla ka siin juhuslik, kuna ta vastab mehele, kes vähemalt teataval määral üritab keerutada, kavaldada või ennast õigustada.

⁶ Võib-olla tuleks Jeesuse sõnu siin mõista järgmiselt: «Kui sa juba lähed, siis mitte selleks, et surnuid matta, vaid et Jumala riiki kuulutada.»

⁷ Kes on adraga hobuse järel käinud (nagu käesoleva tekstikäsitluse autor), see teab, kui raske on isegi hoolikalt ette vaadates sirget vagu künda.

Üheksanda peatüki teises pooles näitab Jeesus, et tõeliselt suur inimeste seas on see, kes Ta vastu võtab, isegi otseselt Tema jüngrite hulka kuulumata (Lk 9:46–50), ning peatüki lõpetab vestlus kolme mehega, kes vähemalt sõnades avaldavad soovi Jeesust järgida, ent ei näi mõistvat või aktsepteerivat sellega kaasnevat nõudmisi (millest üks on, vahetult eelnevat silmas pidades, valmisolek loobuda igasugusest, ka vaimulikust enesekesksusest ja enda teistest paremaks pidamisest – vrd Lk 9:52–55).

Jeesuse muutmise loos nimetatakse, et mäel Temaga kõnelenud Mooses ja Eelija «räakisid Tema eluotsast, sellest, mis Tal Jeruusalemmas tuli täide viia» (Lk 9:31). Originaalis kasutatakse siin sõna ἔξοδος, mis on eesti keelde tõlgitud kui «eluots». Ei tohi unustada, et sama sõna kasutatakse Iisraeli rahva Egiptusest lahkumise kohta (Hb 11:22), niisiis ei ole siin kindlasti juttu üksnes Jeesuse surmast, vaid nii Tema teekonnast Jeruusalemma, Ta kannatustest ja ristiteest kui ka selle kõige vaimulikust tähendusest.

Jeesus on juba inimeseks saades «välja tulnud», aga ka inimesena on Ta (pärast umbes kolme aastakümnet n-ö varjatud elu) «välja tulnud», s.t kõik senise maha jätnud, kõigest loobunud, nii et Tal pole enam isegi kohta, «kuhu Ta oma pea võiks panna». Ja viimaks peab Ta ka siit maailmast, sellest elust «välja minema», kõigepealt inimeste eest surses ja siis Isa juurde tagasi minnes, aga nagu Mooses, ei tee Ta seda üksinda, vaid tahab koos endaga «viia välja» kõik need, kes Ta vastu võtavad, Temasse usuvad ja on valmis Temale järgnema.⁸

Nende kolme mehe kohta, kellega Jeesus Luuka evangeeliumi üheksanda peatüki lõpus kohtub, ei ole meil teada rohkem kui neis paaris salmis kirjas. On üsna tõenäoline, et Luukas teadis, mis neist edasi sai – vähemalt sedagi, kas mõni neist jäi Jeesuse juurde või mitte. Seepärast võib arvata, et nende edasisest käekäigust vaikimine on teadlik ja tahtlik, pöörates tegeliku fookuse lugejale, kes võib ühes neist kolmest või koguni kõigis ära tunda iseennast.

Vaadates originaalis kasutatud ajavorme ning mõtiskledes nende kolme mehe arvatavate eluolukordade ja lähenemisviiside üle joonistub välja meile kõigile äärmiselt lähedane ja arusaadav pilt, mille võib koondada kolme sõnasse: tulevik, olevik ja minevik.

Esimese mehe probleemiks on tulevik – või õigemini selle tundmatus, ebamäärasus, lahtisus. Ta ütleb Jeesusele, kui püüame algteksti tähendust võimalikult täpselt edasi anda: «Ma järgnen Sulle [kunagi] kindlasti...» – ent selle väite kindlus lööb koheselt kõikuma sõnades «kuhu Sa iganes lähöksid», nii et võiksime lugeda ka: «Ma järgnen Sulle kindlasti, kui Sa ütled, kuhu Sa lähed!» või «Ma järgneksin Sulle küll, aga ma ei tea, kuhu Sa lähed!»

⁸ Tuletame meelde, et ka Mooses oli juba üksinda Egiptusest välja läinud, aga Jumal kutsus ta sinna tagasi, et ta viiks välja kogu Iisraeli rahva.

Jeesuse vastust võime mõista kas üpris teravana (vt keelelist märkust sõna «rebane kohta» koos vastava joonealuse märkusega) – «Kuule sina, kavalpea, ära ürita siin midagi keerutada, mind varitseda ja lõksu püüda...» – või pigem leebelt hoiatavana: «Kui sa tõesti tahad koos minuga tulla, siis pead arvestama sellega, et...»⁹

Arvestama peab too mees igal juhul – nimelt sellega, et kui ta tõepoolest võtabki ette ja järgneb Jeesusele, siis ei ole tema tulevikus (inimlikult) midagi kindlat. Nii, nagu kogu Jeesuse elu on olnud jätkuv «välja tulemine» või «välja minemine», nii tähendab ka Tema järgnemine mitte ainult kõige senise mahajätmist, vaid ka loobumist igasugusest tulevikukindlusest, nii et pole teada sedagi, kas õhtul on kuhugi oma pead nõjatada või mitte.

Jeesus kasutab siin ilmselt väga kindlas tähenduses ka väljendit «Inimese Poeg», mis eriti Luuka evangeeliumis (siinsamas üheksandas peatükiski eelnevalt) viitab sageli Kristuse kannatustele ja surmale. Ei mingit uru varju ega pesa mugavust enam – kes järgneb Jeesusele, selle osaks langeb sama saatus, mis Inimese Pojalegi.

Teine kahekõne keskendub olevikule. Seekord on Jeesus ise kutsujaks, ja Tema kutse on esitatud olevikus, s.t just siin ja just praegu. Kutsutu oleks nagu valmis, ent ta ei saa, sest tal on parajasti midagi muud käsil. Ilmselt ei ole juhuslik, et see miski muu on midagi sellist, millest olulisemat ühes kultuurses ühiskonnas on raske leida: Jumala enda käsk on austada oma isa ja ema, ning kahtlemata kuulub selle juurde ka nende väärikas matmine. Aga isegi see ei saa olla piisavaks põhjenduseks mitte järgida Jeesust.

Tuleb märkida, et originaaltekst on järgnevalt märksa leebem eestikeelsest tõlkest. Õigupoolest võiksime tõlkida mitte: «Lase surnuil matta oma surnuid, aga sina mine ja kuuluta Jumala riiki!», vaid: «Lase surnuil matta oma surnuid, sina aga, minnes, kuuluta Jumala riiki!»¹⁰

Kõige pehmem viis neid sõnu tõlgendada oleks see, et Jeesus ei keelagi tol mehel minna ja oma surnud isale väärilist austust osutada, vaid ütleb, et siin ei pruugi olla mingit vastuolu – juhul, kui too mees minnes teeb seda, milleks ta Jeesuse jüngrina on kutsutud (vrd Lk 10:9), s.t kuulutab Jumala riiki.

Tõenäoliselt me siiski nii leebe tõlgenduse juurde jääda ei saa. Pigem on siin tegemist inimese seadmisega valiku ette, mille igaüks, kes kohtub Jeesusega, peab ilmtingimata tegema: sa kas oled valmis tunnistama, et ei ole absoluutselt mitte midagi Temast ja Tema järgimisest olulisemat, või sa jääd Temast – talle midagi muud eelistades – ilma.

⁹ Või hoopis: «Sulle meeldiks ehk käia hoopis rebaste ja taeva lindude eeskuju järgi, kuna nemad saavad igas olukorras hakkama ja on edukad – Inimese Poega järgides ei maksa sul aga sellele lootat!»

¹⁰ Või parafrasides: «Kui ka surnud oma surnuid matavad, siis sina kuuluta [seda tehes] Jumala riiki.»

Ning mis käesoleva kirjakoha kontekstis samuti tingimusetult oluline: see valik tuleb teha siin ja praegu, olevikus.

Kolmas mees näib olevat ametis minevikuga, millega ta tahab – oma kodakondsete näol – korrakohaselt hüvasti jätta, ilmselt kõikvõimalikke veel lahtiseid otsi hoolikalt kokku sõlmides. Kas siin on tegemist kellegi sügavalt vastutustundelisega või on tal lihtsalt raske minevikust, olgu heast või halvast, lahti ütelda, seda me ei tea. Aga me teame, et ta lükkab Jeesusele järgnemise tulevikku, soovides enne seda veel korra minevikus ära käia.

Jeesus kasutab talle vastates suurepäraselt võrdpilti sõgedast künnimehest, kes adra järel käies ei vaata mitte ette, vaid tagasi. Kusjuures mitte korraks, nagu võiks arvata eestikeelse tõlke põhjal – «...kes on pannud käe adra külge ja siis vaatab tagasi...» –, vaid jätkuvalt, pidevalt.¹¹

Jeesus ei anna kellelegi mingit inimlikku tulevikukindlust – või kui, siis kindluse, et neid, kes käivad koos Temaga, ootavad ees kannatused ja rist –, ent samal ajal ootab Ta, et need, kes Talle järgnevad, ei tegeleks jätkuvalt sellega, mis on selja taga, vaid vaataksid ettepoole. Seda mitte mingisuguse «progressiusu» mõttes, nagu oleks tulevik (taas inimliku vaate kohaselt) alati olulisem ja parem minevikust, vaid seepärast, et kui keegi Jeesusele järgnedes vaatab ettepoole, siis ta vaatab Jeesusele, ja see on ainus, mis tegelikult loeb.

Kahtlemata on mineviku tundmine ja meeles pidamine vajalik – selleks, et me ei unustaks ei seda, kes me oleme ja kust me tuleme,¹² kui eriti selleks, et me ei unustaks, mida Jumal on meie heaks teinud –, kuid see on ka midagi, millest peame olema valmis radikaalselt lahti ütleva, et saada kätte midagi, mis ületab mõõtnatult kõik: «Ma unustan kõik, mis on taga, ja sirutun eesoleva poole, ma püüdnud sihtmärgi poole, Jumala üleva kutsumise võiduhinna poole Kristuses Jeesuses.» (Fl 3:13j)

Samal ajal on selge, et otsuse tegemine Jeesusele järgnemiseks saab sündida üksnes olevikus. Nagu see järgimine ise, kõigis oma praktilistes väljendustes, mille hulka võib kuuluda ka valmisolek kõigest muust lahti ütelda – ent mille juurde igal juhul, alati ja kõikjal, kuulub valmisolek kuulutada Jumala riiki ja selle poole püüelda.

¹¹ Umbes nii, nagu rahvalikus laulus kahest rännumehest, mille viimane salm on järgmine: «Noorem rändur seisma jäi seisma jäi ja ütles nii: / Jätsin neiu mitu tundi tagasi / Mina neiu panin maha ammugi, / sina kannad teda ikka edasi.»

¹² Vrd 1Kr 1:26: «Vaadake, vennad, iseendid, millistena te olete kutsutud: mitte palju tarku inimeste meelest, mitte palju vägevaid, mitte palju kõrgest soost.»

Jutluseks

EELK Jumalateenistuste käsiraamatu järgi on kolmanda Nelipühale järgneva pühapäeva teemaks «Kutse Jumala riiki». Pühapäeva sissejuhatuses öeldakse muuhulgas: «Maise elu ülesanded ja ahvatlused võivad inimesele Jeesuse kutse vastuvõtmisel takistuseks saada. Kes kahtleb ja viivitab, kaotab pakutud võimaluse.»

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Hs 33:30–33) Issanda poolt prohvet Hesekielile öeldud sõnad, mis kõnelevad Jumala prohvetite tavapärasest saatusest: neid ei kuulata ja nende hoiatust ei võeta tõsiselt enne, kui nende enamasti karmid ettekuulutused on täide läinud, ja isegi kui neid nende eluajal tunnustatakse, siis on nad «nagu armastuslaul, ilus kõlalt ja kaunisti kanneldatud: nad kuulevad küll su sõnu, aga nad ei tee nende järgi».

Kolmanda lugemisaasta Epistliks (Hb 12:1–6) on manitsus vaadata alati ja kõiges Jeesusele ja Tema ristile, pidades meeles, et Jeesus oli valmis kannatama «risti Temale seatud rõõmu asemel ja on nüüd istunud Jumala trooni paremale kaele».

Nende kahe lugemise toel võib Evangeeliumi üle jutlustades keskenduda ühelt poolt radikaalse valmisoleku nõudele järgida Jeesust isegi siis, kui see tähendab (ja niikuinii tähendabki) inimlikku ebakindlust tuleviku suhtes ning lahtilaskmist (või koguni lahtiütlemist) nii minevikust kui olevikust. Teiselt poolt, eriti Vana Testamendi lugemist silmas pidades, tasub tuua esile nõue kuulutada Jumala riiki, samuti see, et tagasi vaatamisest loobumisega kaasneb suurim õnnistus: kui meie silmad on Jeesusele järgnedes suunatud ettepoole, siis tähendab see, et meie silmad on suunatud Jeesusele. Ja see tähendab, et ükskõik, mida me peaksime ka kannatama, Kristusele järgnedes viib meie tee sellesama eesmärgi suunas, millele oli suunatud Tema oma: jah, Ta pidi kannatama, aga just nõnda läks Ta oma kirkusesse (vrd Lk 24:26).

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesus on teel Jeruusalemma poole – selleks, et meie eest kannatada ja surra. Ta on jätnud kõik ning tulnud, et «häbist hoolimata kannatada risti Temale seatud rõõmu asemel» (Hb 12:2); Ta on loobunud kõigest, et neil, kes Ta vastu võtavad, Temasse usuvad ja Talle järgnevad, oleks kõik.
2. Jeesusega kohtumine – mitte ainult kord elus, vaid jätkuvalt, iga kord, kui kas palves, Jumala Sõna kuuldes või lugedes või mingil muul viisil Tema ette astume – seab meid üha uuesti radikaalse valiku ette: me kas järgneme Talle alati ja kõiges või, ükskõik mida Talle eelistades, olgu see iseeneses kasvõi midagi head ja auväärset, ütleme Temast lahti ja kaotame kõik. See ei tähenda, et Jeesus nõuaks meilt alati kõigest loobumist, aga Ta nõuab meilt alati valmisolekut loobuda kõigest «Tema ja evangeeliumi pärast» (vrd Mk 8:35).

3. Jeesusele järgnemine tähendab kahtlemata sõna otseses mõttes Tema järel käimist ja oma pilgu Temal hoidmist, alati Tema armule toetudes ja sellest mitte lahti lastes ning oma elu Tema tahte ja eeskuju kohaselt kujundades. Aga see tähendab ka valmisolekut teha Tema tööd – kuulutada Jumala riiki nii sõnas kui teos, siin ja praegu. Kui me seda ei tee, siis jääme üksnes surnuiks, kes oma surnuid matavad – kui me aga oleme valmis jagama elu sõna Jumala riigist, mis on teostunud ja saanud avalikuks meie eest kannatanud, surnud ja surnuist üles tõusnud Inimese Pojas, siis oleme saanud surnumatjaist igavese elu edasi andjajaks.